

VIKTOR GÉZA BARANY PROBLÉMY PODKARPATORUSKÉHO ÚŘEDNÍKA V REPUBLICCE A EXILU

David HUBENÝ

Abstract: *Viktor Géza Barany Trobles of Ruthenian clerk in the republic and exile.* Viktor Géza Barany's life is in many ways a story of unfulfilled possibilities. Thanks to his family background, he was able to start his university studies in the capital soon after the establishment of the Czechoslovak Republic, while in Prague and at home he soon became an important figure associated with the agrarian party. In the second half of the 1930s, he was an official of the Presidency of the Council of Ministers, from where he tried to influence events in Ruthenia. His loyalty to the state and the Czechoslovak idea was used both during the crisis months of 1938 and after the occupation, when he was sent with an intelligence commission to Hungary and to the occupied Ruthenia. However, the network for which he worked was liquidated, and after moving into exile, it was considered untrustworthy by many precisely because of his post-occupation engagement. Barany's removal to the Middle East into the Czechoslovak military judiciary meant that although he was a suitable candidate for the Ruthenian department of the Ministry of the Interior, where workers, natives of Ruthenia, were hardly sought in British exile, he could not enter the service.

Key words: Ruthenia. Hungary. Viktor Gézy Barany. Czechoslovak idea.

Úvod a rozbor pramenů a literatury

Připojení Podkarpatské Rusi k Československu po první světové válce naráželo na několik praktických problémů, zejména prosazení a zavedení vlastní správy. Jako na každém nově připojeném území bylo nutno toto území nejprve osadit osvědčenými kádry. Československo se však zároveň zavázalo, že jakmile to bude možné, bude místní správa naplněna úředníky pocházejícími přímo z Podkarpatské Rusi. Tento závazek narážel na rychle nepřekonatelnou překážku v podobě předchozí maďarizace, která neumožnila vyrůst, resp. získat vzdělání osobám jiného než maďarského národního cítění, resp. většina místního slovanského obyvatelstva se během dosahování vyššího vzdělání odnárodnila a zbylo tak jen velmi malé množství národně a jazykově uvědomělé inteligence. Tento nedostatek bylo možno překonat pouze vyčkáním, až vyroste, nebo se dozdělá, nová generace, která by již byla loajální k Československu. Republika se s těmito kádrovými problémy potýkala po celou dobu své existence a úřady hledaly různé cesty, jak do svých řad získat místní loajální obyvatelstvo, např. četnictvo v první polovině dvacátých let vybízelo podřízené četnické stanice, aby aktivně vyhledávaly, agitovaly a dohlížely na možné budoucí vhodné kádry.¹ Podobné problémy měly i centrální orgány státu, které leckdy potřebovaly osadit specializované útvary rodilými odborníky.

Tuto potřebu pocítovalo naléhavě Předsednictvo ministerské rady, t. j. dnešní terminologií Úřad vlády, které mělo zájem – i s ohledem na mezinárodní fórum – na funkční správě Podkarpatské Rusi a na náležité propagaci tohoto faktu. Předsednictvu ministerské rady se podařilo v polovině třicátých let do svých služeb získat Viktora Gézu Baranyho, nar. 7. února 1903 v Ploskově, jenž byl synem Dezidera, bývalého ředitele národní školy v Poljaně, a Theresie Tóthové.² Samotný Viktor Géza Barany vystupuje v některých dokumentech též jako Baran, Baranyi nebo jako Bárány/Barány, ale výrazně převažuje forma Barany. Na své vlastní vizitce uváděl „Barany“, což je nutno považovat za rozhodující.³ Na Baranym lze sledovat některé obtíže při získávání kvalifikovaných domácích kádrů do státní správy, politické tlaky a snahy dosazovat „své“ stranické kádry na posty ve státní správě.

V Národním archivu byly využity písemnosti fondu Předsednictvo ministerské rady, které se týkají Baranyho působení v tomto úřadě a snahách získat jej pro působení v orgánech Karpatské Ukrajiny. Dále se údaje k němu nachází ve všech fondech vztahujících se k resortu vnitra a bezpečnostním záležitostem (např. Ministerstvo vnitra I. – prezídium, Policejní ředitelství Praha II. – prezídium, Policejní ředitelství Praha II. – Zpravodajská ústředna při Policejním ředitelství Praha a Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna). Z exilových fondů jsou to pak fondy Předsednictvo ministerské rady – Londýn a Ministerstvo vnitra – Londýn. Okrajově se k Baranymu podařilo dohledat zmínky i v dalších archivních souborech Národního archivu.⁴

Druhým (hojně využitým) archivem je Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, kde je na prvním místě nutno zmínit kmenové a kvalifikační listiny, z nichž lze přehledně vyčíst Baranyho vojenskou kariéru. Dále se jedná o Sbírkky 19, 20, 24 a 37.

Ostatní archivy a archivní soubory posloužily jen doplňkově.

V literatuře se zběžný Baranyho medailonek nachází v článku Ivo Pejčocha o zběhnutí dvou desítek vojáků od Československého pěšího praporu 11 – Východního.⁵ Mnohem zajímavější údaje přináší Ivan Pop ve svém díle věnovaném podkarpatoruským osobnostem, k nimž autor oprávněně přiřadil i Baranyho.⁶

-
- 1 Národní archiv Praha, fond Ministerstvo vnitra I. – stará registratura (NA Praha, f. MV – SR), manipulační období 1918 – 1924, kart. 481, sign. 19/1/33 a 19/1/34.
 - 2 NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna, kart. 4474, sign. B 372/8, manipulační období 1931 – 1940.
 - 3 Moravský zemský archiv v Brně, f. G 400 Jaroslav Mezník, kart. 2, inv. č. 44, fol. 1. Dle údajů Ivo Pejčocha se však na Baranyho měl přejmenovat až koncem třicátých let a do té doby vystupovat jako Baraň. PEJČOCH, Ivo. Zběhové z Aleppa. In *Historie a vojenství*, 2016, č. 1, s. 48.
 - 4 Např. šetření v NA Praha spravovaném archivním fondem Státní úřad pro válečné poškození v Praze skončilo s negativním výsledkem.
 - 5 PEJČOCH, Ivo. Zběhové z Aleppa. In *Historie a vojenství*, 2016, č. 1, s. 34-49, medailonek na s. 48 a 49.
 - 6 POP, Ivan. *Podkarpatská Rus. Osobnosti její historie, vědy a kultury*. Praha 2008, s. 24-25.

V meziválečném Československu

V nové republice se jal syn z kantorské rodiny navštěvovat Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, kde studoval v letech 1921 až 1933 a vystupoval zde jako „Gejza Baran“.⁷ Na délce studia se patrně podepsaly tři skutečnosti: nutnost splnit brannou povinnost, značná politická aktivita a rozsáhlé žurnalistické angažmá, kdy vystřídá množství listů:

Novinářské působení		
List	Druh práce	Trvání
Selo	Spolupracovník	1921–1922
Karpatoruský věstník	Spolupracovník	1922–1923
Novoje vremja	Šéfredaktor	1925–1933
Ruský národní Golos	Pražský redaktor	1934–1935
Slovenský Východ	Redaktor	15. září 1935
Slovenský Hlásnik		–
Východ Republiky		[podzim 1936]

Sestaveno dle: NA Praha, f. Archiv syndikátu novinářů, kart. 5, složka Gejza Viktor Barany.

V rámci armády byl v roce 1. října 1923 zařazen k podkarpatoruskému Jezdeckému pluku 10,⁸ ale ihned následoval převod do stavu dovolených, přičemž odklad prezenční služby trval až do 30. září 1926, kdy byl přesunut k 1. eskadroně a 1. října 1927 konečně nastoupil prezenční službu. Rok 1928 se nesl ve znamení povyšování: 1. ledna se stal svobodníkem, 1. května desátníkem, 1. srpna četařem a 28. listopadu četařem aspirantem, načež 1. ledna 1929 byl jmenován podporučíkem a 15. února 1929 byl přemístěn k 6. eskadroně.⁹ Při té příležitosti v novinách otiskl poděkování za všechna blahopřání k povýšení na důstojníka¹⁰ i zprávu o zakončení vojenské služby a opětovném převzetí vedení novin.¹¹

7 Viz webová stránka Studenti pražských univerzit 1882 – 1945: https://is.cuni.cz/webapps/archiv/public/person/se/1803992351910377/?_____MG___search_name=&_____MG___search_birth_date=07.02.1903&_____MG___search_birth_place=&_____MG___search_faculty=2&_____MG___search_year_from=&_____MG___search_year_to=&lang=cs&PSarcPublicPersonSearchList=10&SOarcPublicPersonSearchList=0order_prijmeni%7C0order_jmeno&sessionId=321155&_binding=1&_____BG___OK=Vyhledat&search_name=&search_birth_place=&search_faculty=2, [16. VI. 2020].

8 K tomuto útvaru viz FIDLER, Jiří – STRAKA, Václav. *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920 – 1938*. Praha 2006, s. 313.

9 Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (VÚA – VHA), f. Kmenové a kvalifikační listiny.

10 *Novoje vremja*, 31. 1. 1929, č. 6.

11 *Novoje vremja*, 21. 4. 1929, č. 17.

Nova železniška doroška v Jasinjju

V minulovm tyždni duže važnoje sobytje prozložilo v Jasinjju, kohda v Zimir-Kozmicevi železnodorošku peredali do ispolnenija jeja zadaci. Pri privedeniju prisutny byli dr. inž. Hammer ot ministerstva železných doroh, dr. S. Hošovskij ot zemskoho urjada, ministerstvo vojených děl tože vyslalo svojego predstaviteľa.

Dostojnym sčítajeme publiku informovati o sem slučaji, vid on v železnodoroški svjazji stojat s cilym hospodarskim životom vsej Podk. Rusi. Tut ne liš o toin jest slovo, što postrojili odnu železnodorošku, no nado sčítajetja s minuju vsej železnodoroškej sistemy. Kto poznajet položenie i obstojatelstva v rachevskom okruhu t. j. doliny vyšne-tisjanskoi, tot dožen priznat, što se duže važna rabota byla.

Obščestvo, što žiteli seho okruhu privykli byli do splavlenija (plavkaja) dereva rikoju Tisouju i to byl žilj holovnyj zarabotok i oni tak privykli k sej raboti i ne udviteľno, što kohda uslyšali o planach postrojenja železných doroh, to vydikalo mežu nimi velikeje nedovolstvoje, ibo pred žuvstvovali, što nastal konec romantiki, kotoryj jasinskij hucul tak silno holdijsja. Slovom židnoje obyvatelstvo s bošim nehodovanjem vstričalo plan postrojenja železných doroh, choť i možno bylo predvideti, što čerez postrojku železných doroh uvedičijsja narodnyj majetok, ulipičijsja železnodoroškoje gospodarstvo, a što najholovniše otkryjetsja rabota pered ljudmi, želajuščimi rabotati. Lišna direkcija mimo svojej najličšej voli ot staroho konzervativnogo sroboja železnodoroškoje gospodarstva, prisposoblajučeeja k modernomu železnodorošemu gospodarstvu, vynuždena byla tak zarjaditsja, što-by železnodoroškoje gospodarstvo bylo boľšje oplatoľnoje i voznažraždennoeje.

Znajuči to, što židšij prirodna vse to podala železnodorošku, što on potrebuje, no što-by on sootvitno jest rentabilnyj byl, konečno, železnodoroškoje, što-by komunikacijnyj sredstva postrojeny byli, bez kotorych modernoeje železnodoroškoje gospodarstvo ne možljivoje. Do-teperišnoje komunikacijnoje sredstvo po riki Tisi, kotoroje bezsmyslnno češevaje i dobroje, no služilo toľko dľa dopravy křnublych i dolich derev, a dľa perevoza inšich derev bylo nesposobnoje.

Najholovnišeje, što uspišno probirali, t. j. riditi železnodorošku bez sootvitnych komunikacijnych sredstv ne možno, što iz dvuch pričim jest duže važno. V pervych tomu, što probiranije dajet nam odnu časť materiala sposobnogo k prodaži, a vo vtorych, što prirodna v nerazridžennom železnodoroški toľko 27m² na odin hektar, no pri pomošči razridženiya možem podnesti na 6.7m² na odin hektar, a jesti vyrazimsja v cifrach, to hodično 250.000m² boľšosti značit., nesmotrija na to, što ostatki dereva možem vyvesti na celulozu i na družija meňše cinišijsje užički, napr. dľa otoplenija, kotoryje tak by slunili.

Sej novyj sposob železnodoroškoje gospodarstva, kotoryj uže ot počatku (postrojka nastojalščej železnodoroški — 16 km. — stojila 2 i pul miliona Kč) tak mnohim dala žičje i pracju, svidomišju časť naroda ža-

KARPATOROSSY NA STUDIJACH.

V 1926-om godu žičkoľko našich melodych inteligentov putešestvovalo v zapadnyh deržavah Evropy. Někotko miyacev žili i v Parizi, hdi prilično izučali slavjanskij material tamošnych bibliotek i muzej. Na obrazi iz fiva na pravo (sľadat): Stefan Roman, Viktor Bärány, Ivan Špák; (stojat): Ing. Ivan Křižan i dr. Havrilo Copej.

stanovila inak rozmyšľati, a vraždennoe otnošenje naroda k semu voprosu malo-pomalu pereminišijsja, ibo viditi, što sej sposob gospodarstva zabezpečet dľa neho lučšuju budučnost.

My liš radovatsijsja možem tomu, što v najbošem narodnom iminij intensivnoje železnodoroškoje gospodarstvo počolajsja i što do najličbišich uhokov našich sinich Karpata dobilas

kultura i s dovolirjem smotřim v našu budučnost, ibo načinasjetsja nova doba našeho narodohogodarstva v našej oblasti i to blahodarya Ing. Jordanovi, direktoru deržavnych železných doroh v Rachevi, kotoryj svojej intensivnoj i smotřimomu rabotuju zahľadyvajet počti každyj uhok, hdi toľko možno čto nibud sčľiti v požu naroda.

(—)

10-ti l'itna d'ijateljnost čechoslovackoj žandarmeriji Podkarpatskoj Rusi

Dijateljnost žandarmeriji v tečenijj prošlych 10-ti lit na Podkarpatskoj Rusi dokumentujet, čto eti strażniki publično zabezpečeniya uže snačaja sovistno ispolňali svoju povinnost i svoje žnanije.

Obščestvo, što podkarpatorusskij otnošenija, obstojatelstv značitelno otkličali ot obstojatelstv istoričeskich krajev. Tam uže suščestvovala čorošo zarabotana žandarmerija, kotora imila porjadnoje kazarny, imila vsji pomošnyj sredstva dľa toho, što-by prepisiki točno doderžali i raschodiljsi toľko o tom, što-by svoju d'ijateljnost v demokratičeskom družji prozložala, jak to ideja novoj deržavy trebujeť.

Sovsnyj druhoeje d'io bylo v Podkarpatskoj Rusi. Tut — možno skazati — iz ničeho nužno bylo s'organizovati žandarmeriju, ot fundamenta nužno bylo začinati stroitelstvu rabotu, nužno bylo vyrovnit protivopoložnosti, priboristi dovolirje obyvatelstva, odnym slovom taki obstojatelstva bylo nužno sotvoriti, što-by Podkarpatska Rusij ne ostalaj daleko ot istoričeskich krajev.

Čto eto stremenje žandarmeriji ne ostalaj bez uspiha, dokazujet obstojatelstva nastojalščeho vremeni. So spokojnoju sovistju možem skazati, čto žandarmerija s fim, čto tut normalny položeniya sotvorila na poľi publičnogo zabezpečeniya značitelnoje d'ijateljnosti žandarmeriji, kotora ministerstvo narodnoj obrony pošti priostanovlenija osobnogo položeniya zvalo obratno. V vidu toho, čto na maďarskoj i poľskoj hranicah boľševickij agitatory i dezertiry duže často perebiralis, ministerstvo narodnoj obrony dňa 10-ho oktobra 1920. goda opredělilo žagermu žandarmeriju k pohraničnoj žandarmeriji. S pridiljenjem žagermu žandarmeriji na stoľko usilija pohranična žandarmerija i količestvo žandarmerov na stoľko vozroslo, čto novyje pohraničny žand. stanicii byli ustrojeny.

teľnoje místo sebi zaslužila v našoj hogudarstvennoj žizni.

Organizacija žandarmeriji na territoriji Podkarpatskoj Rusi postepen no slučalajsja.

Pervuju žandarmerijskuju komanduju byla užhorodska okružna komanda i žandarmerijska stanycja.

Dňa 7-ho marta 1919. goda pribyl v Užhorod Vclav Rendla, okružnyj žandarmerijskij inspektor s 6 žandarmerijami. 21-ho toho-že miyaca pribyl Hajdóczy, poručik v rezervi, koľho slovenska žemskaja žandarmerijska komanda naznačila načalnikom žandarmerijskoj komandy užhorodskoho okruhu. S Hajdóczy-m prišlo boľše žandarmerov na territoriju Podk. Rusi, kotoryj pod vedenijem poručika Fr. Haidin začali velikoberežnšijskij žandarmerijskij okruh.

Užhorodskij žandarmerijskij okruh, k kotoremu primadčelali 3 okružni serednšijskij i křapašijskij až do užhorodskoho voľzala, v to vremja byl v rukah maďarskoj vlasti. Berežnšijskij okruh sostojal iz okružnov berežnšijskoho, perečinskoho i sobrancekoho. Dňa 24-ho aprila podvalinosj čechoslovackoje voľsko až do Copu i takim obrazom osvobodilo čiljaj užhorodskij žandarmerijskij okruh.

Dňa 6. junija maďarskie boľševickij otrjady v Miškolcu začali probiratisj vpered. Vaidistvije toho s količko žandarmerijskoj komandy, kotoryj užhorodska podčinenaja byla, svjazj prevralajs. Pošti novijšoj boľševickoj atakki k užhorodskomu okruhu primadčelavšij žandarmerijskij stanicii koncentrovany byli v Užhorod. Pozže pošti otstuplenija boľševickoho voľska začinajet serioznu rabotu žandarmerija. S'organizujetsja mukučevskij, beregaskij, doľžanskij, vovovševskij, mze-nevreckij i družij okruhi.

Dňa 1-ho oktobra 1919. sovremenno s d'ijateljnostju Civ. Upravu, načinajet svoje d'ijstvovanie »Podkarpatorusskaja žandarmerijskaja komanda«. Penym porjadščim komandy byl polkovnik Alois Jirka, kotoryj uže 28. septembra načal svoje d'ijstvovanie.

Viduu toho, čto v eto vremja definitivnaja hranica opredčlena jestže ne byla, postanovili mežu mežu Maďarščinoj i Čechoslovackijej nejtrafnoju zonu, na kotoroj porjadok podderživali maďarskij i čechoslovackij žandarmerij. Nejtrafna zona prekratilasj 10-ho decembra. Territorija nynišnoj Podkarpatskoj Rusi okupovana byla 29. junija 1920. goda žandarmerij i toľko pošti toho okkupovalo i voľsko. Rabotu okkupacijj sovčevala žagermu žandarmerija, kotora ministerstvo narodnoj obrony pošti priostanovlenija osobnogo položeniya zvalo obratno. V vidu toho, čto na maďarskoj i poľskoj hranicah boľševickij agitatory i dezertiry duže často perebiralis, ministerstvo narodnoj obrony dňa 10-ho oktobra 1920. goda opredělilo žagermu žandarmeriju k pohraničnoj žandarmeriji. S pridiljenjem žagermu žandarmeriji na stoľko usilija pohranična žandarmerija i količestvo žandarmerov na stoľko vozroslo, čto novyje pohraničny žand. stanicii byli ustrojeny.

1-ho septembra 1921. goda primadčelala v kruh d'ijstvija podkarpatorusskoj žandarmerijskoj komandy 66 žand. klas, 20 žand. okružnov i 102 žand. stanicii.

V nastojalščej vremja žandarmerijskij okruhi redukovany na 14.

GÉZA ŠIMSÖVITŠ

Parna pila i iskustvennyj mlyn v Teršvi (Podk. Rus.)

TELEFON: KANCELA-RIJA, BUŠTINA i PILA, TERESVA G.

Viktor Géza Barany (sediči uprostřed).
Novoje vremja, 10. V. 1929, č. 18–19.

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že byl nejvíce spojen s listem *Novoje vremja*, v němž Barany otiskl i několik výše uvedených osobních zpráv z doby vojenské služby. Noviny vycházely v latince, třebaže se v nich objevovaly rovněž články tištěné v azbuce. Barany však publikoval v latince a jeho textům nechyběl ironický nadhled, např. v článku popisujícím průběh učitelského kongresu, který „*vyhlíadal jak vsi kongresy u nas. Vadilisja, sporili na sem kongressi. Frazy litali v vozduchi i publika (kongress) velasja nedisciplinovanno*“. Jako klad však viděl porážku ukrajinského směru a údajný útěk Augustina Vološina doprovázeného několika dalšími zastánci ukrajinské linie za všeobecného posměchu.¹²

Barany se pod texty podepisoval buď celým jménem, anebo za pomoci šifry, kdy střídal dvě varianty: V. B. a V. G. B. S ohledem na rodinné zázemí a vůbec význam školství v jazykových bojích to byla tato oblast, kterou pozorně sledoval,¹³ stejně jako aktivity spojené s mládeží, např. podkarpatoruskými skauty.¹⁴ O osobní statečnosti svědčí plným jménem podepsaný článek o lichvářském advokátovi.¹⁵ Byl rovněž zapojen do zemského výboru na uvítání amerických Rusínů¹⁶ a pochopitelně následně informoval o průběhu jejich návštěvy.¹⁷ V rozsáhlém zamyšlení se také zabýval důvody, proč „*karpatorusskij národ*“ nedosáhl během desetileté existence republiky lepších výsledků, když to jiné národy republiky dokázaly a Češi byli ochotni pomáhat, a navíc se vytvořily podmínky, o kterých se za Uherska nemohlo nikomu ani zdát. Viníka viděl v opozici placené maďarskými penězi a v jejích demagogických frázích.¹⁸ Přínosu spojení s republikou se věnoval i v dalších příspěvcích,¹⁹ jakož i osobnosti Tomáše Garrigue Masaryka a jeho vztahu k obyvatelstvu Podkarpatské Rusi.²⁰ Mnoho z nich se věnovalo buď politické situaci ve vztahu k Podkarpatské Rusi – ať už zemské, nebo celorepublikové, včetně úvah o autonomii.²¹ Své právnické zájmy využil i v textu o právech guvernéra Podkarpatské Rusi²² a někdy se pouštěl i do půtek s představiteli emigrace a vůbec do bojů za národní a jazykový vývoj.²³ Podrobně např. informoval o atentátu na Jevgenije Sabova spáchaném ukrajinským nacionalistou. Při této příležitosti znovu kritizoval ukrajinský směr.²⁴

12 *Novoje vremja*, 19. 5. 1929, č. 20.

13 Např. *Novoje vremja*, 8. 6. 1930, č. 23; 19. 7. 1931, č. 29; 16. 6. 1929, č. 24; 8. 10. 1930, č. 37; 25. 1. 1931; 11. 7. 1931, č. 28.

14 *Novoje vremja*, 5. 7. 1931, č. 27.

15 *Novoje vremja*, 19. 5. 1929, č. 20.

16 *Novoje vremja*, 30. 6. 1929, č. 26.

17 *Novoje vremja*, 23. 6. 1929, č. 25.

18 *Novoje vremja*, 7. 10. 1929, č. 39.

19 *Novoje vremja*, 25. 10. 1928, č. 44 – 45; 10. 5. 1929, č. 18 – 19.

20 *Novoje vremja*, 11. 3. 1930, č. 9; 7. 3. 1931, č. 10.

21 Např. *Novoje vremja*, 13. 1. 1929, č. 3; 21. 4. 1929, č. 17; 16. 6. 1929, č. 24; 27. 2. 1927, č. 12 – 13; 20. 8. 1929, č. 32; 28. 9. 1930, č. 36; 16. 11. 1930, č. 42; 21. 12. 1930, č. 46; 9. 6. 1931, č. 23; 6. 1. 1932, č. 1 – 2.

22 *Novoje vremja*, 6. 1. 1932, č. 1 – 2.

23 *Novoje vremja*, 27. 8. 1925, č. 18; 9. 6. 1929, č. 22 – 23; 8. 8. 1929, č. 31; 9. 11. 1930, č. 41.

24 *Novoje vremja*, 2. 6. 1930, č. 22.

Zmiňoval i investiční, dopravní, hospodářské a zemědělské akce.²⁵ Nebyly mu cizí ani úvahy o novinářské etice a výtky na adresy jiných novin.²⁶

V roce 1925 se oženil s Martou, rozenou Duliškovičovou, nar. 27. dubna 1905 v Užhorodě. Z manželského svazku vzešel syn Alexandr.²⁷ Manželka byla patrně s příbuznou agrárnického poslance Viktora Kaminského, jemuž měl Barany dělat v letech 1925 – 1929 tajemníka,²⁸ tedy v době vojenské služby! Na druhou stranu, služba u jezdeckta byla pro movitější agrárníky celkem obvyklá a společensky nutná. Zároveň od poloviny dvacátých let se začal projevovat jako mladý agilní člen agrární strany,²⁹ přičemž od 1. února 1924 do 1. ledna 1926 působil jako tajemník agrární strany v Užhorodě.³⁰ Z toho důvodu se aktivně účastnil politických událostí, na nichž vystupoval. Sekretariát agrární strany např. svolal do Malého Berezného na 11. hodinu 16. srpna 1925 ustavující schůzi místní stranické buňky, kterou zahájil Barany, jenž podle úředního hlášení „*nastínil vývoj a program podkarpatských politických stran, zmínil se o tom, že rozervanost podkarpatského lidu na malé strany zaviniily osobní nevráživost a úplatky z Galicie i Moskvy a Maďarska. Spojení s kulturním národem českým zaručuje ruskému národu jeho vývoj a budoucnost na poli národním i hospodářském. Volby do Národního shromáždění zklamaly agrární stranu, která při obecních volbách měla 80% většiny. Tím nebyla zeslabena strana, ale dobyla si zásluh pro lepší bytí zdejšího lidu, vzdor tomu, že v Praze těžko chápali práci agrární strany pro podkarpatský lid vzhledem k výsledku voleb. Družstevnictví, zásobovací akce, mlékárna přesto, že lidi sami práci tuto ztěžovali tím, že volili opozičně*“. Další řečníci se vyslovovali pro soukromé vlastnictví, propagovali družstevnictví a dodávali, že premiér a ministr vnitra jsou „*gazdové*“. Ustavující schůze se zúčastnilo asi 120 lidí.³¹ Z uvedeného je zřejmé, že Barany nebyl příznivcem haličských emigrantů prosazujících tezi, že slovanští obyvatelé Podkarpatské Rusi jsou neuvědomělí Ukrajinci. Stejně tak odmítal i zájmy dalších претендентů o podkarpatoruské území.

Barany byl v roce 1926 propuštěn ze sekretariátu strany v Užhorodě.³² Sice uvádělo se, že jakýsi Barany poškodil v Záříčí agrární stranu, neboť „*prokázane pracoval pro komunisty*“,³³ což ale byla nejspíše shoda jmen a jeho odchod snad souvisel s odkládanou vojenskou službou, ale spíše s úkoly poslaneckého tajemníka.

Přes zapojení do struktur vládní strany opanující silové složky se Baranymu nevyhnuły určité problémy bezpečnostního rázu. Podle hlášení rumunské policie ze Satu Mare se Barany zabýval „*zpravodajskou činností pro Rumunsko*“, ale koncem

25 Např. *Novoje vremja*, 5. 7. 1927, č. 33; 10. 5. 1929, č. 18 – 19; 1. 12. 1929, č. 47; 20. 4. 1930, č. 14 – 15; 14. 12. 1930, č. 45; 14. 6. 1931, č. 24; 15. 9. 1931, č. 37; 1. 5. 1932, č. 13.

26 *Novoje vremja*, 25. 8. 1928, č. 36; 23. 6. 1929, č. 25.

27 VÚA – VHA, f. Kmenové a kvalifikační listiny.

28 POP, Ivan. *Podkarpatská Rus. Osobnosti její historie, vědy a kultury*. Praha 2008, s. 24.

29 NA Praha, f. Ministerstvo vnitra I. – prezídium (PMV), sign. 225-1474-5, fol. 6–7.

30 NA Praha, f. Archiv syndikátu novinářů, kart. 5, složka Gejza Viktor Barany. Za rešerši v tomto fondu děkuji kol. Bc. Romanu Štérovi.

31 NA Praha, f. PMV, sign. 225-335-9.

32 NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II. – Zpravodajská ústředna při Policejním ředitelství Praha (ZÚS – AMV 200 a 201), sign. 201-1-40.

33 NA Praha, f. Žilka Jindřich, sign. 29-18, fol. 85.

roku 1926 byly „*prý jeho zprávy [...] v poslední době kusé*“ a byl Rumuny sledován i na československém území. Přesto podle hlášení československých diplomatů nebyl v rumunských žurnalistických kruzích vůbec znám.³⁴ Československé úřady Baranyho prověřily pro tuto jeho údajnou prorumunskou činnost, „*avšak šetřením nebylo nic závadného proti němu zjištěno*“.³⁵

Zdá se, že druhá polovina dvacátých let byla pro Baranyho vůbec problematická. Pražská policie na dožádání užhorodských kolegů o Baranym nepodala úplně nejpříznivější hodnocení, neboť jako student žil rozmařile a často si platil pokoje na hotelích, přesto ale byl v oblasti „*politické zachovalosti*“ hodnocen pozitivně: „*Zde není závada*“ a v tomto smyslu, totiž že „*nebylo proti němu nějaké závady stran mravní a politické*“, jej bezpečnostní úřady vedly i nadále. Ovšem již krátce na to byl vyšetřován pro nesplácení zakoupených knih nakladatelství Čin. Je příznačné, že si koupil tři svazky díla „*Světová válka a naše revoluce*“ Edvarda Beneše a u užhorodského okresního soudu na něj byla vedena bezvýsledná exekuce. Podobný problém mělo další pražské nakladatelství a knihkupectví L. Mazáč, ba pohledávku u něj vedla rovněž ČTK a o zjištění majetkových poměrů žádala i Úřadovna všeobecného penzijního ústavu v Bratislavě. V letech 1925 až 1930 údajně užíval velkostatek Josef Pusta u Košic, který „*předal bez náhrady jistému Erbanovi*“.³⁶ Dne 7. listopadu 1929 jej dokonce berehovský okresní soud potrestal pro přečin lehkého ublížení na těle podle § 301 uherského trestního zákoníku „*pokoutou 500 Kč jako trestem hlavním a 100 Kč jako trestem vedlejším*“.³⁷ Bližší okolnosti však neznáme. Téhož roku jej agrární strana určila dopisovatelem v Ústavu Společnosti národů v Ženevě, díky čemuž procestoval část Evropy, Předního východu a Afriky.³⁸ O jeho cestách stručně informovalo *Novoje vremja*,³⁹ které přinášelo jeho reportáže z těchto cest, např. z návštěvy u studentů z Podkarpatské Rusi v Paříži. Zajímavé bylo i ohodnocení francouzského tisku, který oproti tomu československému shledal jako bulvární.⁴⁰

V závěru právnických studií ještě v letech 1930 a 1931 absolvoval Svobodnou školu politických nauk v Praze a v roce 1935 dostal absolutorium. V letech 1934 a 1935 bydlel v Karpatoruské koleji, kde byl i předsedou správní rady koleje, ale roku 1935 byl z funkce odstraněn – důvody bohužel neznáme.⁴¹ Ještě v roce 1934 se zapojil do přednáškového cyklu o Podkarpatské Rusi výkladem o vývoji tohoto území po připojení k republice⁴² a v polovině třicátých let se stal „*vedoucím činitelem*“ deníku *Východ republiky*, o kterém se týdeník *Nová svoboda* vyjádřil v tom smyslu, že by mohl nahradit neúspěšné *Podkarpatské hlasy*, kterým byl přán zánik – zárukou úspěchu

34 NA Praha, f. ZÚS – AMV 200 a 201, sign. 201-1-40.

35 NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II. – prezídium (PP), kart. 924, sign. 42B4/195, manipulační období 1931 – 1940, fol. 2.

36 NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna, kart. 4474, sign. B 372/8, manipulační období 1931 – 1940.

37 NA Praha, f. PP, kart. 924, sign. 42B4/195, manipulační období 1931 – 1940, fol. 3.

38 POP, Ivan. *Podkarpatská Rus. Osobnosti její historie, vědy a kultury*. Praha 2008, s. 25.

39 *Novoje vremja*, 28. 9. 1930, č. 36.

40 *Novoje vremja*, 22. 7. 1926, č. 55.

41 NA Praha, f. ZÚS – AMV 200 a 201, sign. 200-381-23, fol. 8.

42 *Venkov*, 10. 3. 1934, č. 58 a 11. 3. 1934, č. 59.

nové tiskoviny měl být právě Barany, který se osvědčil v periodiku *Novoje vremja*.⁴³ Problémy *Podkarpatských hlasů* souvisely zřejmě s tím, že v polovině třicátých let bylo Nejvyšším soudem potvrzeno, že bývalý majitel a šéfredaktor František Svojshe se dopustil aktů proti mravopočestnosti na dětech a mládeži obojího pohlaví a je trestně zodpovědný za své ohavné skutky.⁴⁴

Snad právě z důvodů výše naznačených finančních problémů a konce rozverného studentského života začal Barany usilovat od roku 1934 o vstup do státní služby a zároveň žádal ministerstvo spravedlnosti o zahlazení svého předchozího trestu cestou milosti. V této době pracoval jako koncipient u dvou právníků. Podle policejního hlášení z roku 1934 Barany „vede řádný život a chová se řádně. V okolí bydliště má velmi dobrou pověst“. Od konce roku 1934 pracoval též jako redaktor časopisu *Russkij narodnyj golos*.⁴⁵ Každopádně musel být vnímán jako spolehlivý stranický kádr, neboť od roku 1935 měl působit jako sekretář Milana Hodži.⁴⁶ To mu zřejmě pomohlo v jeho snaze o vstup do státních služeb; dostal se do Tiskového odboru Předsednictva ministerské rady. Z titulu své funkce se v roce 1937 vydal na cestu do Francie na Světovou výstavu.⁴⁷ Spolu se Zdeňkem Schmoranzem, Josefem Kvapilem a s dalšími pracovníky Tiskového odboru Předsednictva ministerské rady se téhož roku spolupodílel na rozhlasovém zajištění pohřbu prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka. Měl za úkol spolu s redaktorem Terneyem redigovat a hlásit maďarské zprávy.⁴⁸

Vedle práce na Předsednictvu ministerské rady se zajímal o podkarpatoruské záležitosti. V létě 1938 byla založena pražská odbočka Národohospodářského sboru pro zemi Podkarpatoruskou v Užhorodě jakožto pracovní složka užhorodského ústředí a do jejího čela byl zvolen profesor Karel Matyáš, který „ve svém proslovu nastínil program odbočky a konstatoval, že bude nutno věnovati co největší pozornost otázce sblížení východu republiky se západem“. Prvním místopředsedou pražské odbočky byl zvolen Ivan Parkányi z prezidentské kanceláře a druhým místopředsedou Viktor Barany. Doufalo se, že odbočka „prokáže Podkarpatské Rusi velmi platné služby“.⁴⁹ S Baranyho zapojením do činnosti sboru se ale už počítalo dříve ještě během zaklá-

43 *Nová svoboda*, 22. 11. 1935, č. 38.

44 K Svojsheho soudnímu stíhání viz NA Praha, f. Nejvyšší soud Brno, kart. 3011, spisová značka Zm IV 113/33; kart. 3015, spisová značka Zm IV 608/33; kart. 3020, spisová značka Zm IV 434/34; f. Generální prokuratura Brno, kart. 120a, spisová značka 996/33gp; kart. 126, spisová značka 3979/33gp; kart. 134, spisová značka 3630/34gp.

45 NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna, kart. 4474, sign. B 372/8, manipulační období 1931 – 1940.

46 POP, Ivan. *Podkarpatská Rus. Osobnosti její historie, vědy a kultury*. Praha 2008, s. 25; NA Praha, f. Československý ústav zahraniční I., kart. 8.

47 NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna, kart. 4474, sign. B 372/8, manipulační období 1931 – 1940.

48 HOFMAN, Fr. Rozhlasové zpravodajství 14. – 21. 9. 1937. In *Tisk a novinář. Věstník československých novinářů*. Organ Syndikátu československých novinářů, roč. 12, 1937 – 1938, s. 42.

49 Státní archiv Zakarpatské oblasti (Державний архів Закарпатської області, DAZO), f. 274, opis 2, d. 8, fol. 113.

dání sboru v polovině třicátých let jako vhodnou kancelářskou silou pro vybudování ústředí v Užhorodě.⁵⁰

Přínejmenším od dubna 1937 byl spolu s dalšími osobami spojenými s Podkarpatskou Rusí prověřován na podnět 2. oddělení Hlavního štábu pro možné zapojení do tajné organizace Magyarország megmenti, v níž měl figurovat např. i senátor Edmund Bačinský. Ve zkoumané skupině se nacházelo množství spolehlivých i podezřelých osob, včetně osob spojených s dodávkami materiálu pro dragounské kasárny na Podkarpatské Rusi. Zdá se, že kromě podezření, se nic dalšího nepodařilo zjistit. Barany byl přezkoušen pro nákladný život financovaný z neznámých zdrojů.⁵¹ Kromě toho měl i nemilou historii s nesplácením objednaných knih.⁵² Toto prověřování mohlo souviset jak se všeobecnými přípravami obrany republiky, tak také s tím, že v roce 1938 absolvoval nejen zkoušku na velitele setnin (rot), ale hlavně zpravodajský kurs. Ve dnech 14. června až 4. července 1938 absolvoval dobrovolné cvičení ve zbraní. Dne 25. září 1938 byl mobilizován a 7. října propuštěn mimo činnou službu.⁵³

Druhá republika

Zpravodajský kurs a předchozí prověrka nebyly náhodné. Ve druhé polovině třicátých let sílilo volání po realizaci autonomie Podkarpatské Rusi, na což bylo reagováno zákonem č. 172/1937 Sb. z. a n., který však pouze rozšířil některé dosavadní samosprávné oblasti. Na provedení autonomie měli zájem nejen domácí rusínští představitelé, ale i krajané ze severní Ameriky. Před záříjovou mobilizací od 15. do 18. září 1938 se Barany spolu s Andrejem Bródyem stýkal s americkými občany dr. Johan(n)em Sekerákem (Sekerou) (nar. 1898), MUDr. Peterem Zeedichem (Zadákem) (nar. 1890) a dr. Georgem Ferriem (1. pád Georg Ferrio) (Ferin) (nar. 1893) ubytovanými v hotelu Šroubek, než dne 18. září 1938 v 13.00 h odcestovali na Podkarpatskou Rus. Sledování byli právě pro styky s Baranym.⁵⁴ Pozorování nebylo náhodné, neboť do roušky příznivců autonomie se vedle jejich zastánců v rámci Československé republiky halili rovněž separatisté toužící po návratu Podkarpatské Rusi pod maďarskou správu. Ovšem kroky československé vlády během první republiky směrem k naplnění podkarpatoruské autonomie byly velice pozvolné, neboť v první řadě hleděla vyřešit situaci kolem německé menšiny nacházející se ve své drtivě většině pod vlivem nacistického opiátu.

Mnichovský otřes znamenal šanci pro zavedení autonomie. Kromě jmenování prvního domácího viceguvernéra Alexandra Beskida (vedle původního viceguvernéra Jaroslava Mezníka, jenž v rámci správní hierarchie ustoupil na druhé místo), bylo jednáno o vzniku autonomní vlády. Otázku probírala v neděli 9. října centrální vláda v Praze. Ministr Ivan Parkányi, bývalý úředník Kanceláře prezidenta republi-

50 DAZO, f. 274, opis 2, d. 8, fol. 5.

51 NA Praha, f. PMV, sign. 225-1312-2, fol. 199 – 211v; f. Zemský úřad Praha – prezidium, sign. 207-698-5, fol. 60 – 67; f. ZÚS – AMV 200 a 201, sign. 200-381-23, fol. 1 – 28v.

52 NA Praha, f. ZÚS – AMV 200 a 201, sign. 200-381-23, fol. 8v.

53 VÚA – VHA, f. Kmenové a kvalifikační listiny.

54 NA Praha, f. PP, kart. 924, sign. 42/B/4/195, manipulační období 1931 – 1940, fol. 4 – 6.

ky, kterého Syrový původně prosazoval jako podkarpatoruského premiéra,⁵⁵ během schůze poreferoval o své cestě do nejvýchodnější výspy republiky, kde dříve, 7. a 8. října, v Užhorodě proběhla rozprava mezi podkarpatoruskými reprezentanty v Národním shromáždění a ostatními rusínskými politiky.⁵⁶ Parkányi měl do Užhorodu spolu s Baranym přiletět 8. října v 18.30 h. S ohledem na žilinskou dohodu už ale Parkányi nemohl nic vyjednat.⁵⁷ Představitelé Podkarpatské Rusi se též den před přiletem obou pražských Podkarpatorusů dohodli na vytvoření Národní rady Karpatské Rusi jako jediné reprezentantky tohoto území. Rada požadovala mimo jiné rusínské oblasti východního Slovenska a všem rusínským oblastem udělení samosprávy. Ministrem Podkarpatské Rusi se dle jejich přání měl stát Andrej Bródy,⁵⁸ ovšem nikoliv jako obdoba někdejšího ministra s plnou mocí pro správu Slovenska, ale jako premiér autonomní vlády. Závěr porady ve vládní budově byl jednoznačný, jak jej z balkonu guvernérova sídla volal Andrej Bródy: „1. aby ČSR se jmenovala Československopodkarpatoruská republika, 2. odevzdání všeho majetku a všech věcí v zemi vládě v úplném pořádku, 3. sestavení řádné vlády, 4. úpravu hranic.“⁵⁹ Kromě toho měl volat k asi 300 svým příznivcům, že podkarpatsští politici chtějí po Praze, aby „dala vše, co dala Slovákům, také karpatským Rusům“.⁶⁰ Po něm vystoupil Ivan Parkányi s tím, že „vláda je ochotna uspořádat věci Podkarpatské Rusi per analogiam uspořádání věcí slovenských“.⁶¹ Parkányi během jednání s místními politickými představiteli, jistě k jejich veliké radosti, svoje veřejné oznámení rozšířil o podstatně sdělení, že pražská vláda sice „jest ochotna analogicky podle úpravy na Slovensku splniti rozumné požadavky, ale že nelze je klást ultimativně ani žádat plebiscit“, resp. že se musí umírnit požadavek na počet podkarpatoruských ministrů. Šest kandidátů bylo s ohledem na nepoměrně větší a početnější Slovensko, které se spokojilo s pěti ministry, opravdu mnoho.⁶²

Tato pohlavářská nezřízenost souvisela jak z roztržičnosti a řevnivostí podkarpatoruské politické scény a nutností uspokojit všechny směry. Nicméně obyvatelstvo bylo nadšené a nikdo nevěřil v to, že by Praha nejmenovala designované ministry a čekalo se, až bude Bródy jmenován podkarpatoruským premiérem.⁶³ Požadavek na velký počet ministrů pravděpodobně souvisel s akcí Alexeje Gerov-

55 ŠVORC, Peter. *Zakletá zem Podkarpatská Rus 1918 – 1946*. Praha 2007, s. 245.

56 Zpráva užhorodského policejního ředitelství o jednáních viz HUBENÝ, David. Podkarpatská Rus na jednáních vlád Jana Syrového (23. 9. – 1. 12. 1938). In *Paginae historiae*, roč. 21, 2013, č. 1, dok. č. 2, s. 225-228.

57 BUBENÍČKOVÁ, R. – HELEŠICOVÁ, V. Deset říjnových dnů roku 1938. In *Odboj a revoluce*. Zprávy, roč. 1968, č. 4, dok. č. 44, s. 176-177.

58 BUBENÍČKOVÁ, R. – HELEŠICOVÁ, V. Deset říjnových dnů roku 1938. In *Odboj a revoluce*. Zprávy, roč. 1968, č. 4, dok. č. 42, s. 172-174.

59 HUBENÝ, David. Podkarpatská Rus na jednáních vlád Jana Syrového (23. 9. – 1. 12. 1938). In *Paginae historiae*, roč. 21, 2013, č. 1, dok. č. 2, s. 228.

60 TOMÁŠEK, Dušan. *Deník druhé republiky*. Praha 1988, s. 36-37.

61 BUBENÍČKOVÁ, R. – HELEŠICOVÁ, V. Deset říjnových dnů roku 1938. In *Odboj a revoluce*. Zprávy, roč. 1968, č. 4, dok. č. 44, s. 177.

62 NA Praha, f. Předsednictvo ministerské rady (PMR), kart. 4143, XIX. vláda, 7. zasedání, 9. 10. 1938, fol. 123 – 124.

63 BUBENÍČKOVÁ, R. – HELEŠICOVÁ, V. Deset říjnových dnů roku 1938. In *Odboj a revoluce*. Zprávy, roč. 1968, č. 4, dok. č. 44, s. 177.

ského, který dovedl podkarpatoruské představitele ke kompromisu,⁶⁴ ale patrně za tu cenu, že každý proud měl mít několik ministrů. Gerovský zároveň zřejmě zabránil blíže nespecifikované akci Štefana Fencika, ale Alexej Gerovský mu vysvětlil, že jednostranná akce bez vědomí Prahy by mohla poškodit zájmy Podkarpatské Rusi.⁶⁵ Bylo zřejmé, že Andrej Bródy, Edmund Bačinský, Štěpán Fencik, Ivan Pješčak, Julian Révay a Augustin Vološin nebudou moci být ve všech svých aspiracích uspokojeni. Pražská vláda se domnívala, že to jsou důvody, proč se nebudou obtěžovat s cestou do Prahy. Devátého sice přijel Révay, ale údajně jen soukromě. Druhý den plánoval příjezd i Bačinský. Ostatní prý byli ochotni jednat v Praze jen tehdy, byl-li by Bródy jmenován ministrem s plnou mocí pro Podkarpatskou Rus.⁶⁶ V této době do Prahy odcestovala delegace podkarpatoruských politiků. Při Parkányiho pobytu na Podkarpatské Rusi však bylo zjevné, že jeho jmenování ministrem, natož budoucím premiérem, místním elitám nevyhovuje a nechtěly s ním jednat,⁶⁷ ba údajně u podkarpatoruských politiků vyvolal dojem, že nejedná vážně. Dne 9. října v 16.45 h zavolal Gerovský Baranymu, že designovaní ministři se rozhodli neodcestovat do Prahy a vyčkají svého jmenování právě s ohledem na výše naznačenou nedůvěru k vážnosti úmyslů Prahy, kterou pojalý po jednání s Parkányim. V Předsednictvu ministerské rady v té době už byla zpráva, která doporučovala, aby byli jmenováni asi tři ministři, ale vhodní a v žádném případě Fencik. Gerovský měl být „co možná nejdříve přijat ve slyšení panem předsedou vlády“.⁶⁸ Vládu zaujaly rozšiřované pověsti o chystaném maďarském vpádu a údajných přípravách viceguvernéra Jaroslava Mezníka k silovým akcím. Zejména první zprávy byly pro vládu překvapivé, neboť siloví ministři hlásili, že je na Podkarpatské Rusi klid! Je to doklad jistého nezájmu a přehlížení Podkarpatské Rusi v době postupného zabírání českého pohraničí nacisty, neboť aktivity maďarských teroristů přinutily guvernéra Podkarpatské Rusi v dohodě s Vrchním soudem v Košicích vyhlásit v okresech Berehovo a Sevluš od 10. října stanné právo. Druhý den se k postiženým okresům připojil i okres Mukačevovo.⁶⁹ Kromě toho vstoupil v platnost zákaz držet zbraně a zrušil dřívější povolení.⁷⁰ Vláda se proto rozhodla vyslat na Podkarpatskou Rus dva úředníky z Košic na inspekci. Patrně se mělo jednat o pracovníky tamějšího policejního ředitelství, které o Podkarpatské Rusi mělo tradičně dobrý přehled.

64 SUŠKO, Ladislav. Nemecká politika voči Slovensku a Zakarpatskej Ukrajině v období od septembrovej krízy 1938 do rozbitia Československa v marci 1939. In *Československý časopis historický*, roč. 21, 1973, č. 2, s. 175.

65 BUBENÍČKOVÁ, R. – HELEŠICOVÁ, V. Deset říjnových dnů roku 1938. In *Odboj a revoluce. Zprávy*, roč. 1968, č. 4, dok. č. 44, s. 177.

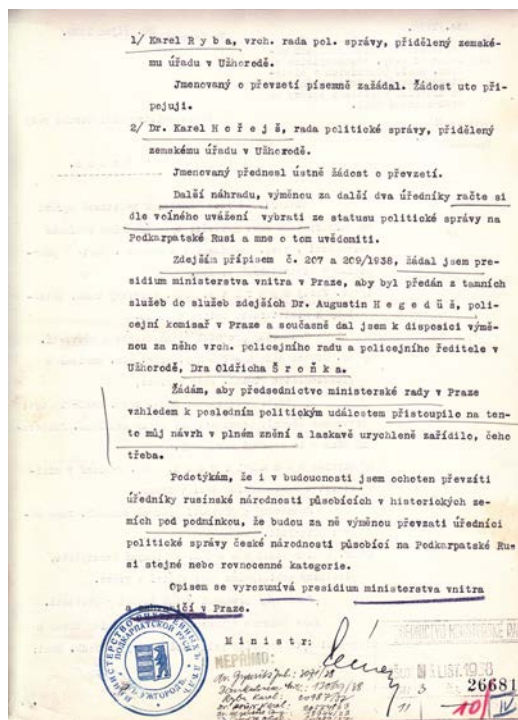
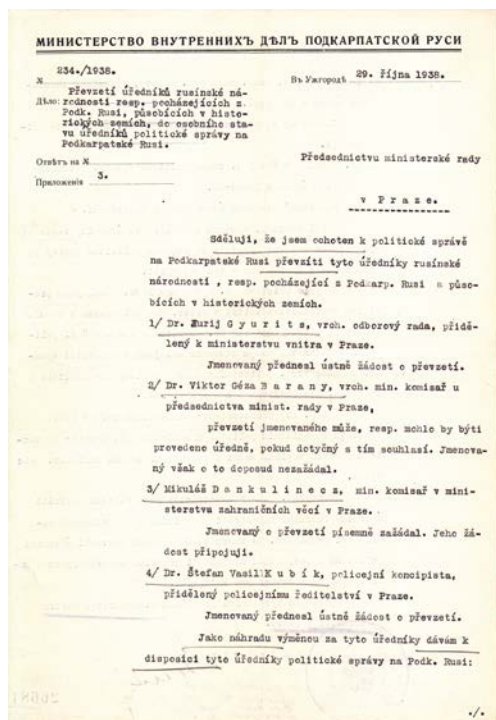
66 NA Praha, f. PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 7. zasedání, 9. 10. 1938, fol. 124.

67 FEIERABEND, Ladislav Karel. *Ve vládách druhé republiky*. New York 1961, s. 48.

68 BUBENÍČKOVÁ, R. – HELEŠICOVÁ, V. Deset říjnových dnů roku 1938. In *Odboj a revoluce. Zprávy*, roč. 1968, č. 4, dok. č. 44, s. 178-179.

69 Úřední noviny zemského úřadu pro zemi Podkarpatoruskou v Užhorodě z 15. 10. 1938, roč. 19, s. 405.

70 Nařízení viceguvernéra č. 221/1938 Sb. z. a n., o zákazu držeti nebo nositi zbraně, střelivo a výbušniny a o zastavení oprávnění k držbě a nošení zbraní, střeliva a výbušnin. Nařízení bylo Mezníkem republikováno 12. a Beskidem 17. 10. (č. 235 a 245/1938 Sb. z. a n.).

Žádost Ministerstva vnitra Podkarpatské Rusi o převedení rusínských úředníků z historických zemí do služeb podkarpatoruské autonomní vlády. NA, f. PMR, kart. 699.

Kreativní přizpůsobení slovenských dohod pro členy podkarpatoruské vlády bylo nakonec projednáno centrální vládou 19. října. Tehdy se probíral návrh ministerské rady, aby se, stejně jako ve výše popsaném slovenském případě, zastupovali podkarpatoruští ministři, resp. aby „*byl vždy některý z nich v určené dny přítomen v Praze*“. Stejně tak měl být určen spojovací úředník na Předsednictvu ministerské rady, konkrétně vrchní ministerský komisař Viktor Géza Barany.⁷¹ Baranyho chtěl koncem října 1938 podkarpatoruský ministr vnitra Bačinský získat do svých služeb, resp. přesunout jej ze stavu Předsednictva ministerské rady mezi úředníky politické správy na Podkarpatské Rusi. Barany však o tento přesun nezažádal.⁷² Buď byl spokojený na své pozici a její změnu považoval za prestižní sestup, anebo se obával možného dalšího vývoje na Podkarpatské Rusi.⁷³ Každopádně Barany zůstal v Praze, odkud sledoval postupnou ukrajinizaci Podkarpatské Rusi po nástupu vlády Augustina Vološina. Snad Barany tušil, že se Bródy dlouho ve funkci neudrží a s ohledem na skutečnost, že byl policejními orgány veden jako velkorusky smýšlející,⁷⁴ je pochopitelné, že nechtěl sloužit vládě prosazující ukrajinský směr. Z Prahy

71 NA Praha, f. PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 13. zasedání, 19. 10. 1938, fol. 293.

72 NA Praha, f. PMR, kart. 699, Převzetí úředníků rusínské národnosti pocházejících z Podkarpatské Rusi působících v Čechách a na Moravě.

73 NA Praha, f. PMR, kart. 4143, XIX. vláda, 13. zasedání, 19. 10. 1938, fol. 293.

74 NA Praha, f. PP, kart. 924, sign. 42/B/4/195, manipulační období 1931 – 1940, fol. 2.

tak mohl pozorovat potlačování opozičních názorových a politických proudů, nedemokratické volby do sněmu Karpatské Ukrajiny a povstání Karpatské Sítě proti československé správě a následnou maďarskou okupaci.

Druhá světová válka

Rozbití státu v polovině března 1939, stejně jako jeho předchozí oklešťování v důsledku Mnichovské dohody a první vídeňské arbitráže a evoluční likvidace demokratického systému, sice znamenal šok a deziluzi, ale zároveň to byl podnět k práci na zvrácení této situace. V této souvislosti je výmluvná poznámka z 22. května 1939 k Baranyho cestovnímu pasu vydaném pražským policejním ředitelstvím: „*Prodlužte na 1 rok a Sověty připište. Hned beze spisů.*“ Tento pokyn vládního rady Karla Herra byl ihned splněn.⁷⁵ Ostatně Karel Herr působil několik let coby správce Policejního ředitelství v Užhorodě a později se významně podílel na květnovém povstání českého lidu v Praze. Přípis od této osoby tedy jistě nebyl náhodný, zvláště když měl být Barany v létě 1939 po dohodě s vedoucími pracovníky Předsednictva ministerské rady Zdeňkem Schmoranzem a Jaroslavem Cahou vyslán na Podkarpatskou Rus s politickým zadáním. Na své podání dostal od Schmoranze 3 500 korun. Na počátku července 1939 v Břeclavi přešel hranici a vydal se na Slovensko a Podkarpatskou Rus. Samozřejmě na Slovensku, zejména východní části, si všímal situace tamějších Rusínů.⁷⁶ Podle všeho využil své dřívější přátelské styky s Andrejem Bródyem a díky tomu údajně nějakou dobu působil jako tajemník klubu Karpatoruských poslanců v Budapešti, kde se mu podle jeho vlastního vyjádření podařilo docílit, že „*mezi maďarskou vládou a klubem Karpatoruských poslanců vznikly rozpory, jež zmařily maďarské snahy dostati karpatoruskou politickou veřejnost na stranu maďarského vládního režimu.*“⁷⁷ Ovšem tyto styky později vyvolaly určité pochybnosti o Baranyho motivech, což se projevovalo v jeho dalším exilovém angažmá.⁷⁸

Vyslání Baranyho, který se díky omezenému počtu pražských reprezentantů Podkarpatské Rusi nutně znal prakticky s každým významným podkarpatorským politikem, bylo pochopitelné, neboť celkově informovanost o Podkarpatské Rusi byla v domácím a zahraničním odboji velmi slabá a závisela na příchozích informátorech nebo otevřených zdrojích (médiu, úřední věstníky).⁷⁹ Barany v Maďarsku pobyl jen necelý rok. Neznáme přesné příčiny jeho odchodu z Maďarska. Snad se obával odhalení po eliminaci Schmoranzovy skupiny, kdy u jednoho z jejích

75 NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna, kart. 4474, sign. B 372/8, manipulační období 1931 – 1940.

76 VÚA – VHA, Sb. 37, sign. 37-113-35, fol. 10; sign. 37-1-1-2, fol. 58.

77 VÚA – VHA, Sb. 37, sign. 37-1-1-2, fol. 84.

78 Např. VÚA – VHA, Sb. 37, sign. 37-1-1-2, fol. 86.

79 Podrobněji viz HUBENÝ, David. Informovanost exilové vlády o náladách na Podkarpatské Rusi. In PAŽOUT, Jaroslav – PORTMANN, Kateřina (eds.). *Ve stínu války. Protektorát Čechy a Morava, Slovenská republika, Říšská župa Sudety a další odtržená československá území v letech 1938/39–1945*. Liberec Praha – Liberec, 2019, s. 254-274.

členů byl nalezen seznam členů! Zatýkáni začalo koncem srpna 1939.⁸⁰ Ačkoliv Barany nejspíše nebyl přímo zanesen na uvedeném seznamu, neboť v takovém případě by gestapo své maďarské kolegy jistě informovalo, ale postupnými výslechy se mohlo objevit jeho jméno, popř. ztratil důvěru maďarských přísluhovačů. Samotný Bródy mu údajně doporučil odchod, protože byl z pochopitelných důvodů sledován maďarskými bezpečnostními složkami.⁸¹

Každopádně na jaře 1940 změnil Barany své působíště a 25. dubna 1940 přibyl do Bělehradu a dne 21. května 1940 byl prezentován u československé armády. Vojenskou službu nastoupil 29. června 1940 v Palestině. Jako speciální kurz uvedl zpravodajský výcvik a bohatou jazykovou výbavu: češtinu, slovenštinu, rusínštinu, maďarštinu a částečnou znalost angličtiny a polštiny.⁸² V exilové armádě nejprve sloužil u Pěšího praporu 11 – Východního, ale již v září 1940 se zvažovalo jeho zařazení na pozici stálého přísedícího polního soudu pro oblast Balkánu a Blízkého východu. Teprve dne 1. června 1941 následovalo jmenování členem polního soudu. Zde byl 1. srpna 1941 povýšen na nadporučíka a 31. října 1941 přemístěn k československé vojenské misi, ale brzy (1. prosince 1941) se opět dostal do styku s vojenským soudnictvím, konkrétně k vojenské prokuratuře. Dne 7. července 1942 jej přidělili k vojenské misi jako stálého kárného žalobce. Jenže... Ve zpravodajském hlášení za měsíc červenec 1942 datované 20. srpna 1942 se psalo: „*Kritický bylo [...] posuzováno částí důstojnického sboru jmenování npor. dr. Baranyho kárným žalobcem československé vojenské mise.*“ Snad proto byl již k 1. říjnu 1942 ustanoven stálým kárným zpravodajem kárného výboru pro Střední východ a zproštěn funkce stálého kárného žalobce.⁸³ V únoru 1943 byl Barany od polního soudu přesunut k polní jednotce spolu s npor. dr. Kulkou a čet. dr. Weinerem, dalšími členy soudu.⁸⁴ Během své služby u vojenské justice např. obhajoval skupinu téměř dvaceti příslušníků, kteří dezertovali od útva-

Zdeněk Schmoranz na pasové fotografii z roku 1922. NA, f. Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna, kart. 10535, sign. S 3741/22, manipulační období 1941 – 1950.

80 SLÁDEK, Oldřich. *Zločinná role gestapa. Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938–1945*. Praha 1986, s. 88 a 108.

81 POP, Ivan. *Podkarpatská Rus. Osobnosti její historie, vědy a kultury*. Praha 2008, s. 25.

82 VÚA – VHA, Sb. 24, sign. 24-2-12, fol. 258 – 260.

83 VÚA – VHA, f. Kmenové a kvalifikační listiny; Sb. 19, sign. 19-1-25, fol. 152; Sb. 20, sign. 20-1-14, fol. 35.

84 VÚA – VHA, Sb. 20, sign. 20-1-14, fol. 110.

ru na Středním východě s úmyslem připojit se k československé jednotce v SSSR v naději, že se s ní spíše dostanou do boje s nepřítelem.⁸⁵

Vojenské zařazení a související četné funkční přesuny však neznamenaly, že by Barany rezignoval na politickou angažovanost. Předchozí mise do okupované Podkarpatské Rusi a jeho činnost v Budapešti však podkopaly jeho důvěryhodnost, a tedy možnosti jeho dalšího působení v exilu, kde narazil na starou bolest při prosazování rusínských zájmů – osobní řevnivost. V případě podkarpatoruského exilu na Západě bylo tím bolestnější, že se zde nacházelo jen minimum význačných Podkarpatorusů: Pavel Cibere, Ivan Petruščák a Viktor Géza Barany.⁸⁶ Cibere se přitom prokazatelně nesnesl s oběma dalšími význačnějšími představiteli. O případných vřelých vztazích mezi agráříkem Baranym a komunistou Petruščákem lze s úspěchem pochybovat. Pro Baranyho však byl stejně klíčový postoj Cibereho.

*Pavel Cibere (na snímku v pozadí)
na slavnostním zasedání československé exilové Státní rady.
NA, f. Státní rada – Londýn, kart. 8.*

Barany, patrně ještě z Maďarska, napsal Ciberemu na konci roku 1939, že své poslání na Podkarpatské Rusi dokončil a prosil o zajištění diplomatického pasu pro cestu do Paříže za Národním výborem československým. Cibere mu však neodpověděl. Baranymu pak pomohl redaktor Bálint sídlící v Londýně, ale i tak musel před Maďary prchnout do Bělehradu,⁸⁷ kde se mu nepodařilo navázat konstruktivní vztahy se zdejším československým zastoupením. Baranyho navíc znechutila pomlouvačná činnost Pavla Cibereho, který se chtěl etablovat jako jediný představitel Podkarpatské Rusi u Národního výboru, takže se Barany raději v rámci československé armády na Středním východě stáhl do ústraní,⁸⁸ odkud se později obrátil na

85 Podrobněji viz PEJČOCH, Ivo. Zběhové z Aleppa. In *Historie a vojenství*, 2016, č. 1, s. 34-49.

86 MARŠÁLEK, Zdenko. Rusíni v československých vojenských jednotkách ve Francii 1939 – 1940. In *Paginae historiae*, roč. 23, 2015, č. 2, s. 143-144.

87 VÚA – VHA, Sb. 37, sign. 37-113-35, fol. 10.

88 VÚA – VHA, Sb. 37, sign. 37-113-35, fol. 8; sign. 37-1-1-2, fol. 58.

Heliodora Píku s dotazem na své sourozence, kteří snad měli z Prahy prchnout do SSSR.

Ostatně s ohledem na neexistující spojení s Paříží na počátku své emigrace začal Barany odklánět podkarpatoruskou emigraci do SSSR.⁸⁹ Nevědomky tak způsobil problémy a utrpení mnoha Rusínům.⁹⁰ Nicméně Barany během své mise v Maďarsku a okupované Podkarpatské Rusi učinil zkušenost, že již koncem roku 1939 všichni s láskou vzpomínali na československý režim, dokonce i autonomisté a pochopitelně i Židé (sionisté i ortodoxní), kteří Baranyho finančně podpořili v jeho misi. Koncem roku 1940 se však již naděje obyvatel neupínaly k Československu, nýbrž k Sovětskému svazu – podle Baranyho za to mohly osoby, které v Londýně vedly podkarpatoruskou propagační akci, neboť doma nebyly vnímány jako reprezentativní osoby a v roce 1941 se tento stav jen prohloubil. Barany proto na začátku května 1941 znovu kontaktoval Cibereho, aby zařídil spojení československé akce s Moskvou ve věci podkarpatské akce. Baranymu se znovu nedostalo jakékoliv odpovědi.⁹¹

Barany o své dřívější činnosti informoval ministra národní obrany memorandem z 12. června 1942, v němž podal přehled o své činnosti po okupaci zbytku Československa.⁹² Baranyho psaní zaujalo vojenskou správu natolik, že si vyžádala o Baranym další zprávy. Svě dobrozdání podal dokonce i ministr vnitra Juraj Slávik:

„JUDr. Viktor Barany byl skutečně vrchním ministerským komisařem v Předsednictvu ministerské rady v Praze. Je mi osobně znám, po stránce státoobčanské jako spolehlivý a dle politické orientace jako čechofil <a naprostý centralista>.“⁹³ Pracoval v záležitostech Podkarpatské Rusi.

Připojuji obšírnější posudek o osobě dr. Baranyho od mjr. gšt. Jana Krčka, který dotyčného zná z doby své dlouholeté služby na Podkarpatské Rusi. Samozřejmě nelze zaujmout definitivní stanovisko k jeho činnosti v Maďarsku. Dvacetiletá politická minulost dr. Baranyho však umožňuje předpokládat, že byl veden naším společným cílem, i kdyby snad dnes po tříletém časovém odstupu bylo možno míti námitky proti něčemu, co podnikl.“⁹⁴

Major Jan Krček poznal Baranyho během svého působení na Podkarpatské Rusi a znal jej téměř dvacet let. Krček uvedl, že v rámci agrární strany na Podkarpatské Rusi byl prakticky nejvýše postaveným Podkarpatorusem, tudíž „požíval výsadního postavení. Byl jakýmsi výkonným exponentem, který obstarával výkonnou tajemnickou službu mezi lidem. Cestoval v politických záležitostech po celé Podkarpatské Rusi a je velmi dobře znám ve všech městech i dědinách. Měl velmi dobré styky ve všech kruzích, bez ohledu na politickou, národnostní a náboženskou příslušnost“. Ve společném styku mu pomáhal fakt, že byl „velmi dobrého společenského vystoupení [!]“, pohyboval se v prostředí Konstantina Hrabára, Antonína Rozsypala, Edmunda Bačinského, Jana Vohlídala a dalších. Navíc byl nápadně hezký⁹⁵ a rád flámoval. Dluhy byly povětšinou zapříčiněny péčí

89 VÚA – VHA, Sb. 37, sign. 37-1-1-2, fol. 58v.

90 Podrobněji k uprchlíkům z Podkarpatské Rusi do SSSR viz *Закарпатські втікачі в СРСР 1939 – 1941. Збірник архівних документів і матеріалів. Ужгород, 2008.*

91 VÚA – VHA, Sb. 37, sign. 37-113-35, fol. 9.

92 VÚA – VHA, Sb. 24, sign. 24-2-12, fol. 273 – 278.

93 Škrtnuto.

94 VÚA – VHA, Sb. 24, sign. 24-2-12, fol. 266.

95 VÚA – VHA, Sb. 24, sign. 24-2-12, fol. 267 – 268.

o mladší sourozence, ale strana mu z nich vždy pomohla. „Straně bylo to asi příjemnější, než mu zvyšovat plat a dávat mu ve straně významnější postavení“, ba získal touto cestou i malý zbytkový statek, který však dlouho neudržel. Díky finanční podpoře strany vystudoval a v Užhorodě vydával časopis *Novoje Vremja* subvencovaný vládou a agrární stranou psaný latinkou v podkarpatském nářečí, který později předal mladšímu bratrovi a odešel do Prahy dokončit studium práv, které trvalo poněkud delší dobu. „Byl vždy stoprocentní Čechoslovák a centralista. [...] Nebyl kariéristou. Rád a dobře společensky žil a vždy měl kladný poměr k armádě.“ Stejně tak pokládal za dobře uvěřitelné, že si Caha a Schmoranz vybrali Baranyho jako spolupracovníka: „Znali ho z úřadu a neměli asi důvodu ke ztrátě důvěry“, ba Krček byl toho názoru, že „vhodnější osoby pro ně nebylo. Zním politické exponenty Podkarpatské Rusi jak z doby mé devítileté služby 1919 – 1927, tak i z kritické doby 1938/1939, kdy jsem tam byl vyslán 2. oddělením Hlavního štábu“. Stejně tak nepochyboval o pročeskoslovenském působení v době vykonávání funkce tajemníka podkarpatoruského poslaneckého klubu⁹⁶ a nevěřil v Baranyho případě v „konjunkturalitu, hlavně ne ve směru komunistickém“.⁹⁷ Dále vyjádřil pochybnosti, že by dr. Lípa byl s to lépe posoudit Baranyho. „Dr. Cibere ho může znát dobře, mám ale pocit, že jeho posudek bude poněkud zabarven – jsou do jisté míry konkurenty. Rozhodně se tak alespoň bude domnívat dr. Cibere. Oproti tomu já myslím, že Barany počítá spíš s uplatněním v úředním působení, kdežto Cibere se asi již rozhodl pro kariéru politickou.“⁹⁸ Závěr byl pozoruhodný:

„Uzavírám svůj posudek tím, že pokládám dr. Baranyho za osobu naší věci oddanou. Je centralista, Čechoslovák, dá se velmi dobře zvládnout a bude pracovat v intencích svých představených. Je možné, že v Maďarsku podnikl něco, co může podléhat kritice. Jsem ale přesvědčen, že tak činil vždy s dobrým úmyslem naší společné věci pomoci. Pokládám ho za člověka na Podkarpatské Rusi ve všech kruzích velmi dobře známého a nepochybuji, že by mohl pro naši věc být velmi platným činitelem jak politicky, tak i v propagandě.“⁹⁹

Krček se ostatně ve svém odhadu Cibereho postoje nemýlil. Pavel Cibere měl podle hlášení nadporučíka dělostřelectva K. Zety dlícího rovněž na Blízkém východě, mezi svými vrstevníky mnoho podporovatelů, a naopak panovaly pochybnosti o úmyslech Baranyho, neboť se měl v Budapešti stýkat s protičeskoslovensky orientovanými osobami, ba padlo podezření, že Barany byl Maďary posláze do exilu vyslán proto, aby potřel právě Cibereho,¹⁰⁰ což by mohlo vysvětlit jeho zanechání v Jeruzalémě. Ministerstvu národní obrany, konkrétně npor. dr. Esteřákovi z justičního odboru, se Barany se zdál podezřelý, neboť nevěřil, že by jej Maďaři nechali na svobodě, natož aby mu Brody, Fencik¹⁰¹ a spol. věřili. Stejně tak platilo podezření, že by Caha krátce po okupaci měl čas věnovat se odboji.¹⁰²

96 VÚA – VHA, Sb. 24, sign. 24-2-12, fol. 267 – 268.

97 VÚA – VHA, Sb. 24, sign. 24-2-12, fol. 270.

98 VÚA – VHA, Sb. 24, sign. 24-2-12, fol. 270.

99 VÚA – VHA, Sb. 24, sign. 24-2-12, fol. 270.

100 VÚA – VHA, Sb. 37, sign. 37-113-35, fol. 12; sign. 37-1-1-2, fol. 85–88.

101 Barany se s Fencikem stýkal již během meziválečného období. NA Praha, f. PP, kart. 924, sign. 42B4/195, manipulační období 1931 – 1940, fol. 3.

102 VÚA – VHA, Sb. 24, sign. 24-2-12, fol. 272.

Mezitím se Barany dostal do konfliktu s některými členy československého exilu na Středním východě, takže jej vnímali dokonce jako velezrádce, který byl zachráněn svým předčasným úmrtím před trestním řízením, jak ve svém hlášení o poměrech u Československé vojenské mise na Středním východě uvedl plukovník intendantstva Antonín Pelich. Jako svědci tohoto udání vystupovali právě Pavel Cibere, pracovník ministerstva zahraničních věcí František Krucký a šéfredaktor Jan Štancl. Posledně jmenovaný byl ale na rozkaz velitele mise důstojnickým sborem bojkotován.¹⁰³ Se šéfredaktorem Štanclem měl Barany totiž kontroverzi dne 13. října 1942, do jejíhož řešení byl zapojen i ministr národní obrany; šlo o to, že Štancl v opilosti Baranyho urazil, stejně jako Čechoslováky židovského původu.¹⁰⁴ Štancl naopak věc vnímal tak, že Baranyho nechtěl urazit, ba ani nevěděl, že Barany stojí za ním. Štancl později poukazyval na Baranyho působení za maďarské okupace, které bylo údajně přinejmenším kontroverzní. Kromě toho Štancl udal, že Barany se u něj v létě 1941 ohlásil se zájmem opustit armádu a působit v propagační práci, resp. vytvořit karpatoruské propagační oddělení. Přesto Štancl Baranymu k jeho úmrtí sepsal do časopisu *Naše osvobození* poměrně obsáhlý nekrolog a někteří mu vytkli, že věnoval zemřelému takovou pozornost.¹⁰⁵ Štancl těžce nesl, že s ním vojáci pro urážku Baranyho důstojnické cti přerušili společenské styky.¹⁰⁶

Ať už byla příčina sporu mezi Štanclem a Baranym jakákoliv, bylo to urputné, hluboké a osobní. Na druhou stranu se tak dochovaly v důsledku Štanclovy stížnosti některé zvěsti, které v Jeruzalému kolovaly ohledně Baranyho osobnosti. Podle nich v Praze, patrně po okupaci, Barany „pracoval s Němci, kteří se od něj odklonili jako od hochštaplera“. Na to odejel do Budapešti, údajně s dokumenty z Předsednictva ministerské rady. V maďarském hlavním městě prý bydlel v drahém hotelu a nechal si nosit jídlo na pokoj. Díky Bródymu a Fencikovi se dostal do budapeštského parlamentu. Poté se přesunul do Bělehradu, kde se s Čechy mnoho nestýkal, ba měl o nich špatné hovořit a v exilu se chtěl vyhnout vojenské službě a jít do politiky. To se mu nepodařilo, k tomu údajně hluboce nesnášel Cibereho, a dokonce zvažoval návrat do Budapešti.¹⁰⁷ V československém exilu se neměl skrývat nechutí k vojenské službě a politickými ambicemi, např. stát se gubernérem Podkarpatské Rusi. Na druhou stranu se tvrdilo, že v Užhorodě získal od jistého Herskovitse a spol. větší finanční sumu právě na odboj, ovšem o osudu peněz nebylo nic známo. V Jeruzalémě pak měl mít trvale finanční problémy a dluhy. Hojně měly být i plotky se ženami.¹⁰⁸ Baranyho se měl týkat i vojenský časopis *Kaktus*, jenž v č. 11 uvedl verš „Do tanečních boty s lakem, do odboje vždy jen s frakem“ a č. 4 přineslo karikaturu na straně 4 o nestřílení.¹⁰⁹

Můžeme se jen dohadovat, zda za sérií caus spojených s Baranym v roce 1942 nestála nějakým způsobem skutečnost, že Baranyho spisy od bývalé československé

103 VÚA – VHA, Sb. 37, sign. 37-14-1, fol. 37.

104 VÚA – VHA, Sb. 37, sign. 37-1-1-2, fol. 59 – 67.

105 NA Praha, f. Ministerstvo vnitra – Londýn (MV-L), sign. 2-1/820/8, fol. 35 – 36.

106 NA Praha, f. MV-L, sign. 2-1/820/8, fol. 37.

107 NA Praha, f. MV-L, sign. 2-1/820/8, fol. 37.

108 NA Praha, f. MV-L, sign. 2-1/820/8, fol. 38.

109 NA Praha, f. MV-L, sign. 2-1/820/8, fol. 38. Samotné časopisy se nepodařilo dohledat.

civilní kontrašpionáže byly 16. června 1942 vyzvednuty gestapem.¹¹⁰ Zda se Barany stal cílem nějaké dezinformační cílené kampaně, nevíme, stejně jako to, kdo o Baranym šířil výše uvedené klepy, eventuálně, zda na nich bylo něco pravdy.

Smrt

Baranyho před dalšími pomluvami a problémy uchránila smrt, která si pro něj přišla v podobě infarktu v jeho bytě 12. března 1943 a 14. března 1943 byl pochován na britském vojenském hřbitově Ramleh, číslo hrobu „D10, Plot 3“.¹¹¹ Zesnulý zanechal za sebou i jisté dluhy, které státní správa zapravila s ohledem na zachování dobrého jména exilového zřízení.¹¹² Každopádně zmíněný Baranyho nekrolog v časopise *Naše osvobození* vyvolal mezi důstojnickým sborem mise a výcvikového střediska pohoršení. Zpravodajské hlášení za měsíc březen 1943 týkající se právě výcvikového střediska doslova uvedlo: „Důstojníci se připojili k důstojnickému sboru mise ve věci nevkusného nekrologu v NAŠEM OSVOBOZENÍ za npor. Baranyho. Způsob psaní byl odsuzován a ostře kritizován, jako příklad toho, že někteří jednotlivci zavlekli i za hranice, zdá se, způsoby bulvárního tisku.“¹¹³

Kdyby Barany zůstal živ o něco déle, mohl se stát význačnou osobností v budovaném Úřadu vládního delegáta nebo Velitelství osvobozeného území a vůbec v celé přípravě obnovy československé správy na osvobozeném území. Takto byla v únoru 1944 Baranyho pozůstalost odeslána na příkaz exilového ministerstva národní obrany z Jeruzaléma na Britské ostrovy.¹¹⁴ Téhož roku byl Barany posmrtně navržen na Čs. vojenskou medaili za zásluhy I. stupně.¹¹⁵

Osud rodiny

Po válce se na ministerstvo národní obrany obrátila vdova Marta se žádostí o jednorázovou podporu, kterou si vybral syn Josef Alexandr Barany,¹¹⁶ jenž během války navštěvoval maďarské gymnázium v Užhorodě, kde též maturoval. Po osvobození maturoval znovu na ruském gymnáziu. Manželka i syn se během opce ze Zakarpatské Ukrajiny hlásili k slovenské národnosti. U syna byl poněkud problém s uznáním jeho slovenské národnosti, které stvrzoval místní národní výbor v Domanincích, ale podařilo se jej prokázat díky maďarskému sčítání obyvatelstva. Opční řízení pro rodinu skončilo úspěšně. Svoji váhu měl i dopis ministerstva národní obrany z 18. srpna 1945 adresovaný Josefu Alexandrovi:

110 NA Praha, f. ZÚS – AMV 200 a 201, sign. 201-1-40.

111 VÚA – VHA, Sb. 24, sign. 24-2-12, fol. 258 – 260; Sb. 37, sign. 37-97-9, fol. 16.

112 VÚA – VHA, Sb. 37, sign. 37-26-7, fol. 155.

113 VÚA – VHA, Sb. 24, sign. 20-1-14, fol. 98.

114 VÚA – VHA, Sb. 24, sign. 24-2-12, fol. 261.

115 NA Praha, f. Předsednictvo ministerské rady – Londýn, kart. 21.

116 VÚA – VHA, f. Kmenové a kvalifikační listiny; k Josefu Alexandrovi viz NA Praha, f. Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna, kart. 4474, sign. B371/46, manipulační období 1931 – 1940 a kart. 205, sign. B385/20, manipulační období 1941 – 1950.

„S procítěnou účastí Vám sděluji, že nadporučík jezdeckta v záloze JUDr. Gejza Barany, narozen dne 7. II. 1903 v Ploskově, okres Svaljava, zemřel dne 12. 3. 1943 v Jeruzalémě jako příslušník československého zahraničního vojska pozemní armády.

Jmenovaný se zúčastnil zahraničního odboje. Byl dobrým vlastencem a věrným kamarádem. Náš národ jej počítá mezi ty, kteří se zasloužili o osvobození vlasti, a zachová mu vděčnou památku.“¹¹⁷

Závěr

Baranyho životní pouť je v mnoha ohledech příběhem nenaplněných možností. Díky rodinnému zázemí mohl záhy po vzniku republiky zahájit vysokoškolské studium v hlavním městě, přičemž v Praze i doma se stal celkem brzy významnou osobností spojenou s agrární stranou. Pomineme-li bohémské sklony, včetně záliby v něžném pohlaví, a finanční problémy spojené s péčí o mladší sourozence, stal se ve druhé polovině třicátých let úředníkem Předsednictva ministerské rady, odkud se snažil ovlivňovat dění na Podkarpatské Rusi.

Jeho loajalita ke státu a československé myšlence bylo využito jak během krizových měsíců roku 1938, tak také po okupaci, kdy byl vyslán se zpravodajským pověřením do Maďarska a na okupovanou Podkarpatskou Rus. Síť, pro níž pracoval, však byla zlikvidována a po přesunu do exilu byl právě pro své pookupační angažmá mnohými považován za nedůvěryhodného. Někteří svůj postoj zastávali z obezřetnosti, jiní pro něj měli politické motivy.

Baranyho odklizení na Střední východ, na němž měl patrně svůj podíl Pavel Cibere, znamenalo, že ačkoliv by byl velmi vhodným kandidátem např. do podkarpatoruského referátu ministerstva vnitra, kam se pracovníci, rodáci z Podkarpatské Rusi, v britském exilu hledali jen stěží, tak nemohl tuto službu nastoupit. Ovšem tady hrál důležitou roli Cibere, jenž byl požádán ministerstvem vnitra o navrzení vhodných kádrů.¹¹⁸ Barany se v důsledku svého úmrtí nedočkal pádu Cibereho výsadního postavení coby podkarpatoruského reprezentanta ve Státní radě.¹¹⁹ Nevíme, zda se Barany a Cibere poznali již ve vlasti, i když to lze předpokládat. Každopádně po Cibereho oslabení ve Státní radě a následné rezignaci již existovala šance Baranyho dosadit do Londýna, odkud – v případě delšího života – mohl významně zasáhnout do příprav na obnovu československé svrchovanosti na osvobozeném území. Každopádně Baranyho ponechání v Jeruzalémě bylo plýtváním nedostatkovými podkarpatoruskými personálními zdroji v československém zahraničním zřízení. Bez ohledu na význam vojenské justice by byl Barany mnohem prospěšnější v některém z londýnských ministerstev československé exilové vlády (nejlépe na podkarpatoruském útvaru ministerstva vnitra) nebo v československém vysílání BBC.

117 NA Praha, f. Ministerstvo vnitra – nová registratura I, kart. 1211, sign. A4711.

118 HUBENÝ, David. *Ztráta Podkarpatské Rusi na konci druhé světové války*. Dizertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Praha 2017, s. 117-122.

119 Podrobněji ke Státní radě a podkarpatoruským záležitostem viz HUBENÝ, David. Podkarpatská Rus na jednáních československé Státní rady v Londýně. In *Підкарпатська Русь в роки Другої світової війни. Матеріали міжнародної наукової конференції 16 – 17 жовтня 2014 року*. Ужгород, 2015, s. 181-200.